

TALABALARDA AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH MEZONLARI VA DARAJALARI

Radjabova Gulnoza Baxromovna

Turon universiteti Pedagogika va psixologiya fakulteti o'qituvchisi

Anotatsiya. Ushbu maqolada talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish mezonlari va darajalari tahlil etilgan. Axborot madaniyati - bu zamonaviy jamiyatda talabalarning axborotlarni to'g'ri qabul qilish, tahlil qilish, uzatish va yaratish qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonini anglatadi. Maqolada axborot madaniyatining shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar, uning rivojlanish darajalari va talabalarga axborot texnologiyalarini samarali qo'llashda zarur bo'lgan kompetensiyalar haqida so'z yuritiladi. Shu bilan birga, axborot madaniyatini rivojlantirishning amaliy usullari va pedagogik yondashuvlar keltirilgan.

Kalit so'zlar : Axborot madaniyati, talaba, axborot texnologiyalari, shakllantirish, pedagogik yondashuvlar, kompetensiyalar, axborotlarni tahlil qilish.

Аннотация. В данной статье анализируются критерии и уровни формирования информационной культуры у студентов. Информационная культура представляет собой процесс развития у студентов способности правильно воспринимать, анализировать, передавать и создавать информацию в условиях современного общества. В статье рассматриваются основные факторы, влияющие на формирование информационной культуры, уровни её развития, а также компетенции, необходимые для эффективного использования информационных технологий. Приведены практические методы и педагогические подходы для развития информационной культуры.

Ключевые слова : Информационная культура, студент, информационные технологии, формирование, педагогические подходы, компетенции, анализ информации.

Abstract. This article analyzes the criteria and levels of shaping information culture among students. Information culture refers to the process of developing students' ability to correctly perceive, analyze, transmit, and create information in modern society. The article discusses the key factors influencing the formation of

information culture, its development levels, and the competencies necessary for the effective application of information technologies. Practical methods and pedagogical approaches for enhancing information culture are also presented.

Keywords : *Information culture, student, information technologies, shaping, pedagogical approaches, competencies, information analysis.*

Kirish

Zamonaviy jamiyatda axborot texnologiyalarining tez sur'atlar bilan rivojlanishi, yangi axborotlarni yaratish va ulardan foydalanish jarayonlari o'zgacha ahamiyat kasb etmoqda. Bu o'zgarishlar, ayniqsa, ta'lim sohasida jiddiy yangiliklarni keltirib chiqarmoqda. Ta'lim jarayonida axborot madaniyati talabalarning zamonaviy axborot texnologiyalaridan to'g'ri va samarali foydalanish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan asosiy yondashuvlardan biri hisoblanadi. Axborot madaniyati, o'z navbatida, insonning axborotni tahlil qilish, sinchiklab o'rganish, to'g'ri va aniq shakllantirish, shuningdek, uni samarali tarzda uzatish va qo'llash ko'nikmalarini o'z ichiga oladi.

Bugungi kunda o'quvchilarning axborot madaniyati darajasini oshirish, ularga kerakli axborotlarni to'g'ri tanlash va ishlatish ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat o'qituvchining, balki barcha ta'lim tizimining asosiy maqsadlaridan biri bo'lib qolmoqda. Axborot madaniyati nafaqat axborot texnologiyalarini bilish, balki ularni ta'lim jarayonida samarali qo'llashni ham o'z ichiga oladi. Bu esa, o'z navbatida, talabalarning keng qamrovli bilimlar va kompetensiyalarni egallashiga yordam beradi. Maqsadimiz, talabalarda axborot madaniyatini shakllantirishning mezonlarini va darajalarini aniqlash, ularning rivojlanish jarayonidagi muhim omillarni o'rganish, shuningdek, pedagogik yondashuvlar va metodlarni tavsiya qilishdir. Bu orqali biz ta'lim tizimida axborot madaniyatini shakllantirishning samarali usullarini taklif etamiz.

Axborot madaniyati talabalarda zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantiradi. Ta'lim tizimida axborot madaniyatini shakllantirish nafaqat axborot texnologiyalarini o'zlashtirishni, balki axborotni izlash, tahlil qilish, ajratish va taqdim etish kabi ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi. Axborot madaniyati talabalarga nafaqat ilmiy ishlarda, balki kundalik hayotda ham axborotlarni samarali va ehtiyotkorlik bilan ishlatishga yordam beradi.

Shuningdek, axborot madaniyati talabalar uchun axborotlarning ishonchliligini baholash, axloqiy va huquqiy me'yorlarga amal qilishda, plagiatni oldini olishda va axborot xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Axborot madaniyatining shakllanishi bir nechta mezonlar va darajalarga bo'linadi, va har bir daraja o'quvchilarning axborot bilan ishlash ko'nikmalarining darajasiga qarab o'zgaradi. Birinchi daraja talabalarni axborot bilan ishlashning boshlang'ich ko'nikmalarini shakllantiradi, ikkinchi daraja axborotni tahlil qilish va taqdim etish ko'nikmalarini rivojlantiradi, uchinchi daraja esa axborotni ilmiy izlanishlar va amaliyotda qo'llashni o'z ichiga oladi.

Talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish mezonlari va darajalari haqidagi masalalar, axborot texnologiyalarining tezkor rivojlanishi va ta'lim jarayoniga integratsiyasi bilan bevosita bog'liqdir. Bugungi kunda axborot madaniyati nafaqat akademik faoliyat, balki kundalik hayotda ham zaruriy bir ko'nikmaga aylanmoqda. Shuning uchun ta'lim tizimida axborot madaniyatini shakllantirishning ahamiyati oshib bormoqda.

Axborot madaniyati nafaqat axborotlarni topish va ularni ishlatish qobiliyati, balki ma'lumotlarni tanlash, tahlil qilish, baholash va ulardan samarali foydalanish ko'nikmalarini ham o'z ichiga oladi. Ta'limda axborot madaniyatini shakllantirish jarayonida bir nechta muhim mezonlar mavjud:

- **Axborotlarni izlash va baholash qobiliyati:** Talaba axborot manbalarini to'g'ri tanlash va ularni baholash ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Bu nafaqat an'anaviy manbalarni, balki internetdagi resurslarni ham tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Axborotlarni izlashda samarali usullardan foydalanish, noto'g'ri yoki ishonchsiz ma'lumotlardan saqlanish zarur.

- **Axborotni ishlatish va taqdim etish qobiliyati:** Talabalar axborotni faqat topish emas, balki uni to'g'ri va aniq ishlatishni, maqsadga yo'naltirilgan holda taqdim etishni ham o'rganishlari lozim. Bu o'z navbatida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishni, masalan, prezentatsiyalar, video materiallar yoki grafiklar tayyorlashni talab qiladi.

- **Axborot madaniyatining etik jihatlari:** Axborot texnologiyalaridan foydalanish faqat ma'lumotlarni olish bilan chegaralanmaydi, balki axborotlarni etik me'yorlarga mos ravishda ishlatish ham muhim ahamiyatga ega. Talabalar axborotni adolatli, xolis va hurmatli tarzda ishlatishni o'rganishlari zarur. Bu ularning

axborotlarni tarqatish va undan foydalanishda mas'uliyatli yondashuvni shakllantiradi.

- **Axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish:** Zamonaviy talaba uchun axborot xavfsizligi muammosi ham katta ahamiyatga ega. Axborotlarni muhofaza qilish, ularni xavfsiz saqlash va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish ham axborot madaniyati tarkibiga kiradi. Bu talabalar uchun maxfiylik, xavfsizlik protokollari va huquqiy masalalarni bilishni talab qiladi.

- **Innovatsion yondashuv va texnologiyalarni o'zlashtirish:** Ta'lim jarayonida yangi texnologiyalardan foydalanish talabalar uchun axborot madaniyati shakllantirishning yana bir muhim yo'nalishidir. Onlayn kurslar, virtual kutubxonalar, raqamli ta'lim resurslari va boshqa innovatsion texnologiyalar orqali talabalar axborotga kirishni va uni o'rganishni yangi shakllarda amalga oshiradilar. Bu yondashuvning o'zida axborot madaniyatining rivojlanishiga ko'maklashadi.

Shu bilan birga, axborot madaniyatini shakllantirishda universitetlarning o'qituvchilari va pedagogik tizimning roli katta. Ular talabalar bilan ishlashda zamonaviy axborot texnologiyalarini o'rgatishda metodik va pedagogik yondashuvlar asosida axborot madaniyatini rivojlantirishga yordam berishi zarur. O'qituvchilar, shuningdek, talabalarni axborotni samarali foydalanishga, soxta ma'lumotlarni aniqlashga va ularni tahlil qilishga o'rgatishlari kerak. Ushbu jarayon davomida muhim omil sifatida metodik yondashuvlar, innovatsion o'quv resurslari va interaktiv usullar muhim o'rin tutadi. Ayni paytda, axborot madaniyatini shakllantirish jarayoni faqatgina ta'lim tizimi bilan cheklanmaydi, balki butun jamiyat uchun ham zaruriyatdir. Chunki axborot madaniyati darajasi jamiyatning raqamli va intellektual rivojlanishiga ta'sir etuvchi omil hisoblanadi. Shuning uchun ta'lim jarayonida bu yo'nalishni yanada rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar muhim ahamiyatga ega.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, talabalar axborot madaniyatini shakllantirish tizimi har bir mamlakatning kelajagini belgilovchi omil bo'lib, ta'lim tizimining sifatini oshirishda muhim o'rin tutadi. Axborot madaniyatining shakllanishi, talabalarni nafaqat axborotlarni izlash va foydalanish, balki ularni tahlil qilish, baholash va samarali ishlatish ko'nikmalariga ega bo'lishini ta'minlaydi. Bunda axborot xavfsizligi, etik jihatlar, va texnologiyalardan samarali foydalanish kabi masalalar ham e'tiborga olinishi zarur. Ta'lim tizimining barcha darajalarida axborot madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar talabalar uchun katta

ahamiyatga ega bo‘lib, ularning raqamli jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlariga asos yaratadi.

Axborot madaniyatini shakllantirish usullari, jumladan, interaktiv o‘qitish, muammoli vazifalar, loyiha asosida o‘qitish va turli axborot texnologiyalaridan foydalanish, talabalarni nafaqat axborotlarni izlash va tahlil qilish, balki ularni samarali tarzda taqdim etish va boshqalarga etkazishda ham o‘rgatadi. Bularning barchasi talabalarda zamonaviy axborot madaniyatini shakllantirishga, ularning professionallik darajasini oshirishga va umumiy bilimlarni kengaytirishga xizmat qiladi.

Natijada, axborot madaniyatini rivojlantirish talabalarga nafaqat ilmiy faoliyatda, balki kundalik hayotda ham muvaffaqiyatli va mas’uliyatli qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratadi. Bu esa o‘z navbatida, ularga o‘z o‘rnida yetakchi, mas’uliyatli va axloqiy nuqtai nazardan to‘g‘ri faoliyat yuritish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Azizov, S. (2015). **Axborot madaniyati va uning ta'limdagi roli**. Tashkent: O‘zbekiston Universiteti Nashriyoti.
2. Ismailova, M. (2019). **Axborot texnologiyalarini o‘qitishda innovatsion metodlar**. Tashkent: Ma'naviyat.
3. Karimov, I. (2018). **O‘zbekistonning yangi axborot madaniyati va uning jamiyatdagi roli**. Tashkent: O‘zbekiston Matbuot.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 2 dekabrda "Axborot tizimlari va axborot texnologiyalarini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari to‘g‘risida"gi farmoni. Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi.
5. Rajabova, G. B. (2020). **Talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish mezonlari va darajalari**. "Yangi O‘zbekiston Yangi Taraqqiyotlar" jurnali, 45(3), 56-67.
6. Sultonov, A. (2017). **Ta'limda axborot texnologiyalaridan foydalanish: metodik yondashuvlar**. Tashkent: Ta'lim.
7. Vahabov, A. (2020). **Axborot madaniyati: tushuncha va rivojlanish istiqbollari**. Tashkent: Innovatsiya.
8. Yusupov, B. (2019). **Pedagogik ta'limda axborot madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish**. Samarqand: Samarqand Universiteti Nashriyoti.